

Bc. Magda Králová

**RANÉ DĚJINY LANGOBARDŮ V PRVNÍCH DVOU KNIHÁCH PAULA DIACONA:
ÚVODNÍ STUDIE, PŘEKLAD A KOMENTÁŘ**

Posudek vedoucího diplomové práce

Magda Králová (dále „diplomantka“) se ve své diplomové práci věnuje obdobné problematice jako ve své práci bakalářské *Tradice původu Langobardů a její zdroje*, kterou s úspěchem obhájila v roce 2014 a která byla hodnocena jako výborná. V této bakalářské práci se věnovala třem literárním textům, v nichž je původ Langobardů podán, a pomocí tzv. *Quellenforschung* zkoumala otázku původu informací, které tyto texty přinášejí. Naproti tomu ve zde hodnocené práci diplomové se v rámci „žánru“, který je pro závěrečné práce typičtější, tedy překladu a komentáře jednoho konkrétního textu doprovázených odbornou studií, diplomantka z těchto tří zaměřila na ten, který je z mnoha důvodů nejznámější, tedy *Historii Langobardorum* (dále *HL*) Paula Diacona. Hned tato volba „žánru“ trochu hrozila dopadem na výstupy práce, protože je z povahy věci částečně kompilačního charakteru, a proto je v jeho rámci méně prostoru k přinášení nových postřehů či interpretací, jimiž diplomantčina bakalářská práce oplývala vysoce nadstandardně. S potěšením proto mohu konstatovat, že i v této práci se objevují, na což níže upozorním konkrétněji.

Pokud jde o strukturu práce, je nastíněna, stejně jako další základní informace v předmluvě (s. 7-8), po níž následuje úvodní studie (s. 9-37), překlad (s. 38-57, přičemž na s. 38-39 jsou nastíněny překladatelské zásady, zbytek je překlad samotný), komentář (s. 58-70), závěr (s. 71-72), seznamy literatury a zkratk (s. 73-83) a jako příloha latinský text originálu (s. I-XXX).

K této struktuře podotýkám následující: úvodní studie tohoto rozsahu samozřejmě nemůže vyčerpat všechny problémy, které se k vybranému textu vážou, ale to jistě v diplomové práci ani není očekáváno. Diplomantka ji proto koncipuje tak, aby poskytla jak základní informace o autorovi i jeho díle, tak i o některých konkrétních problémech, které se k vybranému textu a charakteru jejího zájmu o něj vážou. Její výběr považuji za zdařilý, studie předznamenává otázky, které z vybraného textu plynou či které se badatelé snaží s jeho pomocí zodpovědět, a je i dobře provázána s komentářem.

Překlad samotný je doprovázen poznámkami pod čarou, v nichž jsou tam, kde se vyskytují, nastíněny obtíže interpretační a překladatelské, diplomantka vysvětluje své preference toho kterého čtení textu a nabízí i alternativy. Komentář následuje za překladem formou vysvětlivek, k nimž je v textu odkazováno arabskými číslicemi, zatímco k poznámkám pod čarou římskými. Toto rozvržení je v zásadě konvenční a samozřejmě respektuje technické možnosti běžně dostupných textových procesorů, v jejichž silách bohužel není dvojúrovňový poznámkový aparát. Z důvodu větší čtenářské

přívětivosti by se dalo uvažovat o umístění komentáře do poznámek pod čarou (bylo by jich celkem 86), zatímco interpretačně překladatelské vysvětlivky (jichž je pouze 15) by mohly následovat až za překladem. Tím by ubylo listování prací tam a zpět při četbě překladu a sledování komentáře, nicméně chápu, že k tomu diplomantka nepřikročila, protože, jak bylo výše uvedeno, umístění komentáře až za překlad je v zásadě standardem.

K překladu ještě poznámku o jeho celkové úrovni. Nenalezl jsem v něm žádný nedostatek, pokud jde tlumočení významu Paulova textu, ale zvážil bych jeho celkové přiblížení běžné a přirozené mluvě. Paulův text asi ve své době musel působit nadstandardně jak svou úrovní literární, tak i pokud jde o zvládnutí klasické latiny, a proto chápu diplomantčinu snahu o literární až vznešené vyjadřování, které ostatně do značné míry souzní s dlouholetou tradicí překládání z klasických jazyků. Výsledný překlad však není úplně přirozený, a proto je možná méně čtivý než by být mohl. Zvážil bych např. použití některých lehce knižních výrazů tehdy, kdy je k dispozici i výraz běžně hovorový. Zcela markantní je např. diplomantčina volba akusativu singuláru maskulina osobního zájmena třetí osoby, totiž „jej“. Tento výraz se ale v běžné mluvě prakticky nevyskytuje, a proto bych sám preferoval „ho“.

Pokud jde o komentář, je zaměřen kulturně historicky a v zásadě mu není, pokud jde o jeho strukturu a úplnost, co vytknout. Nenalezl jsem nic, co by v něm jednoznačně chybělo, informace jsou podávány na patřičném místě, je na ně vhodně odkazováno křížovými odkazy, je-li třeba, atd. Jen drobnými nedostatky je absence odkazu na zdroj informace v pozn. 44 na s. 65, kde by měl být citován pramen či autorita k vysvětlivce, že Gisa byla sestřenicí Theoderichova, a to, že v pozn. 36 na s. 64 je zopakována tatáž informace s citátem, která už byla podána v rámci studie na s. 37 s pozn. 170.

Možnosti závěru se mi naproti tomu zdají v jednom ohledu lehce nevyužité. Jak už jsem výše naznačil, nacházím v práci několik dobrých postřehů a interpretací, které se zdají být diplomantčíným vlastním příspěvkem do debaty. Proto by mohly být v závěru stručně vypočteny, ale nejsou. Diplomantka nejprve obecně shrnuje obsah práce a poté se věnuje hlavně otázce probrané už v úvodní studii, totiž nakolik vybraný text lze zařadit mezi jiné podobné, které jsou souhrnně označovány termínem *origo gentis*. Vzhledem k tomu, že zde navíc zvažuje i okolnosti, které vyplynuly z komentáře, je to samo o sobě v pořádku. Chvályhodné jsou i postřehy, které Paulův text od ostatních odlišují, i otázka formulovaná pro budoucí bádání. Z tohoto důvodu tedy hodnotím i závěr kladně.

Dobré (zřejmě) vlastní postřehy a interpretace vypichuji zde: postřeh a zdůvodnění, proč mezi Paulovými prameny lze počítat i s Palladiovým *Opus agriculturae* (s. 19 a pozn. 19 na s. 61), přesvědčivé odmítnutí možnosti, že Paulus přímo čerpal z Iordana či dokonce Cassiodora (s. 19), argumenty ve prospěch domněnky, že v *HL* I 27 Paulova formulace počítá s aktuální existencí langobardské orální tradice (s. 22-24), postřehy k diskusím o (ne)realitě skandinávského původu

Langobardů (s. 28-30) a Paulově motivaci k zahrnutí příběhu s výraznými pohanskými rysy do svého díla, i když se od nich distancuje (s. 35-36), překlad formulace *adnitente matre Gambarata* v HL I 7 i jeho zdůvodnění (pozn. vi na s. 45) a postřeh vyvracející domněnku Goffartovu a Schwarzovu o původu podoby jména Lamissio až u samotného Paula (pozn. 39 na s. 64). Domnívám se, že by mohly být „sebrány“ do článku typu „Some Observations on the Book I of Paul the Deacon’s *Historia Langobardorum*“ a publikovány.

Seznamy literatury a zkratk budou komentovány níže, edice latinského textu v příloze je spíše pomůckou, je přiznaně převzata z již existující Waitzovy, se zjednodušeným poznámkovým aparátem, ale s citacemi paralel a možných Paulových vzorů. Jako taková je přehledná a svému účelu tak slouží dobře.

V práci jako celku nacházím ještě jeden výrazný klad, a sice že diplomantka je schopna pojednat své téma srozumitelně, a to přesto, že se vyjadřuje vysoce odborně, čehož úskalím je často právě to, že je na úkor srozumitelnosti. Diplomantka se však tomuto úskalí vyhnula, i když tu i onde se, alespoň z mého hlediska, objevují neobratné formulace, ale většinou lze celkem snadno pochopit, co má diplomantka na mysli.

Práci jako takovou proto hodnotím vysoce kladně, a to i navzdory nedostatkům, k jejichž výčtu vzápětí přejdu.

Nejzávažnějším je nepochybně fakt, že název práce se zcela nekryje s jejím obsahem. Navzdory tomu, že avisuje záběr dvou prvních knih *HL*, je obsahem práce pouze kniha I. Důvodem však není jakékoli nezvládnutí tématu, ale prostý fakt, že v průběhu řešení práce došlo po dohodě s jejím vedoucím k zúžení jejího záběru pouze na knihu I. Toto zúžení jsem schválil, protože jsem ho považoval a nadále považuji za odůvodněné – sama diplomantka toto odůvodnění v předmluvě uvádí (s. 7). Toto zúžení se však mělo obrazit i v názvu práce, který je ale součástí jejího zadání uloženého v SISu, a je tedy otázkou, zda ho lze měnit. Sám jsem si ale tento důsledek zúžení záběru v danou chvíli neuvědomil – automaticky jsem předpokládal, že diplomantka název patřičně upraví ve versi, kterou bude odevzdávat. Tím by však zřejmě nastala kolise se SISem, což jsme však měli vyřešit ještě před odevzdáním. Vina za tento nedostatek tak ale padá i na mou hlavu.

V celém výkladu nacházím jen jeden moment, kdy je informace podána spíše jen poněkud zmatečně než jednoznačně vadně. Walter Pohl je totiž presentován jako stoupenec Vídeňské školy (s. 14, pozn. 41), byť méně vyhraněný (s. 15), i jako zastávce „středové pozice“ (s. 16 v pozn. 49). Přímo o protimluvy nejde, ale formulace možná mohly být o něco méně zdánlivě rozporné.

Další nedostatky jsou technického charakteru. V mnoha odkazech na primární prameny se diplomantce nepodařilo dodržet, respektive spíše při závěrečné redakci sjednotit, formát těchto odkazů, tedy jméno autora kapitálkami, ostatní prostým písmem, čísla knih arabskými číslicemi a všechny číslice v citaci oddělené čárkou i mezerou. Některá jména kapitálkami nejsou, leckde je

naopak název díla kursivou, tu i onde se mihne číslo knihy římskou číslicí a někde chybí i čárka nebo mezera, zatímco někde čárka naopak přebývá. Někteří autoři či díla dokonce nejsou citováni vždy toutéž zkratkou (Prokopiova *Válka s Góty*, Ravennský kosmograf a Theofylaktos Símokattés, který je navíc v jednom případě citován zkratkou, kterou si čtenář rozvede spíše jako „Theofilos“). Množství těchto nedostatků, zejména v komentáři, je lehce větší než by podle mého názoru mohlo být, ale zdá se být spíše důsledkem nedostatku času na pečlivé projití si textu před odevzdáním. To sice není úplně polehčující okolností, ale na druhou stranu není třeba se obávat, že diplomantka není v budoucnu schopna zvládnout tuto stránku odborné práce lépe.

Někde se objevují i poněkud „solistikovanější“ nedostatky v odkazech na prameny. Odkaz na „montecassinské nekrologium“ (s. 9 v pozn. 6) je podle mě vágní – i zde bych očekával řádnou citaci. V pozn. 9 na s. 10 bych místo „*Carm. 2 – Neff*“ použil standardní „*Carm. 2 [Neff]*“. Na s. 32 stojí v textu „*OGL i Paulus*“, kteří mají Skandinávii charakterisovat jako ostrov, ale v příslušné pozn. 145 se odkazuje na Iordana a Widukinda. V pozn. 169 na s. 37 je mylný odkaz na *HL I 13*, správně má být *I 14*. Prokopios je citován pouze odkazy na knihu a kapitolu, ale ty jsou stále dost dlouhé, a proto jsou v moderních edicích členěny ještě na paragrafy. V pozn. 49 na s. 65 je dvojí takto souhrnný odkaz na Prokopiovo vyličení dotyčné války jako celku, ačkoli se diplomantka odvolává na dva konkrétní údaje – dataci a zapříčinění této války Heruly – v obou případech tak mohl být přesnější odkaz i na paragraf(y). A v pozn. 53 na s. 66 je několik takových odkazů, přičemž (pouze) v jednom odkaz i na paragrafy skutečně je. V pozn. 54 na s. 66 není na místě uvádět Eutropia jako spoluautora zmínek Suébů, protože se objevují jen v pasážích, které přidal sám Paulus. Navíc *HR VI 17* líčí působení Caesara v Gallii, takže zde asi není možné rozlišovat, zda šlo o Sueby, kteří roku 406 překročili Rýn, nebo ne. Pouze v *HR VIII 13* zmiňuje Suéby už i Eutropius, ale zase zde, a to jak u něj, tak i u Paula, postrádám klíčovou charakteristiku, že jde o nejstatečnější národ. A v pozn. 57 na s. 67 je přinejmenším podezřelý tříúrovňový odkaz na Gregoria Turonensis.

Práce s prameny se týká ještě jedna drobná výtká. Na s. 19 jsou Iordanova díla označena odlišně: *Getika* vs. *Římské dějiny*. Důvod je sice evidentní, totiž že se analogický název druhého díla *Romana* v češtině špatně skloňuje, respektive by jeho skloňování působilo rušivě, tato *variatio* však ruší také.

Méně často se objevují nedostatky v odkazech na sekundární literaturu. Dvakrát je v práci odkazováno na *The Oxford Latin Dictionary*, ovšem v pozn. vi na s. 45 na konkrétní heslo, kdežto v pozn. 38 na s. 64 v ročením a číslem strany. V pozn. 49 na s. 65 chybí v ročením v citaci tudíž neidentifikovatelné práce Goffartovy. A má v pozn. 105 na s. 28 být opravdu „*ibid.*“, které by odkazovalo k Wolframovi? Nejedná se o argumentaci Plassmannové?

I v citátech z moderní literatury se objevují nedostatky. Na s. 16 v pozn. 49 chybějí na jeho konci slova „*untersucht werden*“, čímž celá formulace sice není nesrozumitelná, ale rušivá ano. A

kuriositou je na s. 21 v pozn. 75 v německém citátu výraz „oběhl“, nepochybně mylně opravený počítačem, ale diplomantka to měla postřehnout.

Problematickým momentem práce se sekundární literaturou se může zdát zařazení prací, které diplomantka sama nemohla konzultovat a jejichž obsah zná jen zprostředkovaně, do seznamu literatury, kde jsou označené hvězdičkou. Diplomantka mi to avisovala a zdůvodnila potřebou komentáře, v němž by odkazy na odkazy zdrojů informací skutečně byly komplikujícím faktorem pro práci s ním. Navíc jde často o informativní odkazy na práce, v nichž je ta která otázka probírána, bez nějaké reflexe jejich obsahu, který diplomantka samozřejmě nemohla znát. Nějakého zkreslení tohoto obsahu se tedy diplomantka nedopouští. Přesto však musím poznamenat, že počet takových prací zařazených do seznamu literatury se mi zdá spíše vyšší než únosný (25 ze 106). Jejich přímá konzultace by však vyžadovala více času a zřejmě i značné náklady, nejsou-li dostupné v knihovnách v ČR, což v rámci diplomové práce nelze vyžadovat, a současně se nezdá, že by kterákoli z nich obsahovala informace, které by mohly nějak zásadně změnit obsah této práce samotné. Místo seznamu *použité* literatury však měl asi tento být nadepsán jako seznam *citované* literatury.

Několik citovaných prací jsem ovšem v seznamu literatury nenašel: Wallace-Hadrill 1985 (cit. zprostředkovaně v pozn. 27 na s. 12), Schmidt 1934 (cit. v pozn. 35 na s. 13), Abel 1849 a Schneider 1934 (cit. v pozn. 36 na s. 13), Frank 1991 (cit. v pozn. 46 na s. 15) a poněkud paradoxně i Králová 2014 (cit. v pozn. 59 na s. 18 aj.), tedy diplomantčinu vlastní bakalářskou práci.

Za ne úplně vhodné řešení považuji i citování edic originálních textů, respektive jejich předmluv a dalšího doprovodného materiálu, jménem autora (nikoli editora) a vrocením. Diplomantka k tomuto řešení přistoupila po konzultaci se mnou a v zájmu snadné dohledatelnosti citované práce v seznamu literatury (jméno editora se totiž neobjevuje na začátku citace). Sám jsem ji určité řešení doporučil jen nezávazně, s tím, že sama zvolí takové, které jí přijde nejvhodnější. Teď však musím konstatovat, že řešení, které zvolila, mi až tak vhodné nepřijde. Spíše bych edice, na které se takto potřebovala odvolat, zařadil pod jmény editorů i do seznamu literatury jako takového, ale už nikoli plně citované, ale jen s odkazem na citaci v seznamu edic.

V seznamu zkratk na s. 83 chybí několik položek: *RGA* (cit. na s. 21 v pozn. 75), *OLD*, která navíc není jako ostatní v kursivě (cit. na s. 45 v pozn. via na s. 64 v pozn. 38), a *Blaise Patristic* (cit. na s. 50 v pozn. vii). Sice jde o relativně známé příručky, ale i vzhledem k tomu, že každá spadá pod křídla jiných vědních disciplin, nelze očekávat, že každý potenciální zájemce o Paula je bude znát. Kromě toho nejsou položky v seznamu řazeny abecedně.

Některé zkratky jsou vysvětleny i v textu, ale nikoli při svém prvním použití, což bylo jistě úmyslem. Zkratka *HR* je použita už v pozn. 9 na s. 10, ale je vysvětlena a její používání avisováno až níže v textu na s. 10. Zkratka *OGL* je použita už na s. 13, ale vysvětlena a její používání avisováno je až na s. 18.

Jisté výhrady mám i k některým formulacím, či formulačním strategiím, které diplomantka uplatňuje. I když je totiž nelze jednoznačně označit za vadné, rád bych ji upozornil na to, že přinejmenším občas působí rušivě, nebo dokonce znesnadňují porozumění. Diplomantka např. standardně používá formulaci „pro XXX srov. YYY“. Chápu, že její zapojení často formulaci textu usnadňuje, a navíc jde o už (bohužel) celkem běžně používaný obrat, ale podle mého názoru není česky, a tak se ho sám snažím nepoužívat. Obecně však jeho používání diplomantce vytknout nemohu, ale některé konkrétní případy už ano, např. „pro kritické edice srov. ...“ (s. 9 v pozn. 5). Také používání latinských *termini technici* podle mě občas přesahuje rámec nutnosti či užitečnosti a současně působí rušivě, např. v pozn. 17 na s. 11 „nerealizovanou *vitū* zmíněného světce“. A na s. 13 může místo *collatio* být „kolace“.

Tu i onde si nejsem jist, zda diplomantčiným formulacím rozumím. Co znamená dovětek „pro anglosaské prostředí Frank 1991“ v pozn. 46 na s. 15? Má formulace v pozn. 52 na s. 16 směřovat k tomu, že zahrnutím Kosmy a Galla dotyčná badatelka onen „autonomní germánský dávnověk“ rozšiřuje, a tím ho méně akcentuje? Co vlastně znamená formulace v pozn. 147 na s. 33 dole „nemůžeme s nejmenší jistotou tvrdit, že ...“?

Někde vinou jisté komplikovanosti formulací a zřejmě i dodatečných zásahů do textu došlo už přímo k formulačním vadám: na s. 15 „bývá považován za spojnicí ... a jako úhelný kámen ...“, na s. 18: „... čerpané z tzv. *Origo gentis* ..., krátkého ... díla ..., v rukopisné tradici šířené ...“ a v pozn. 59 na s. 18 je evidentně nedokončená formulace „z jiné ideologické pozice než ???“.

Anglický text v abstraktu se zdá v pořádku, i když podle mého názoru chybí tu i onde určitý člen (the *Historia Langobardorum*, the so-called *origo gentis*-genre), či je naopak použit místo neurčitého (an emphasis is laid ...) a objevuje se i jedna chybná formulace (správně je: *the information ... is set*).

Opět spíše vyšší než únosný je i počet překlepů, nesrovnalostí a grafických nedostatků: na s. 10 by raději mělo být „Donatovy *Ars minor*“, v pozn. 18 na s. 11 někde chybí začátek závorky, v pozn. 41 na s. 14 je mezera navíc: „17–27“, na s. 17 má být „zůstaly Paulovj neznámé“, v pozn. 59 na s. 18 je navíc mezera před tečkou, tamtéž má být „i vzhledem k tomu, že ...“, na s. 19 ve druhém řádku má být pomlčka místo spojovníku, níže na téže s. má být „V Paulově případě se jeho znalost *Getik* předpokládá ...“, na s. 25 má být „Lamissionovy činy“, v pozn. 94 na s. 26 chybí mezera mezi „tvorí“ a „jednotlivé“, v pozn. 95 na s. 27 má být „v Paulově době“, v pozn. 109 na s. 28 zřejmě nemá být „k Padersbornu“, na s. 29 má být „jedním z problémů“, v pozn. 112 na s. 29 chybí mezera za „např.“, na s. 33 má být „lůžko“, v pozn. 154 na s. 35 by zřejmě měl by být tvar „Frey“, když je jinde označována jako Frea, a na konci chybí tečka, v pozn. 7 na s. 59 je zřejmě chyba v citátu z *OGL: ubi multae gentes hanitant*, na s. 41 se v *HL I 3* objevuje ortografie Ybor, zatímco na s. 44 a 45 v *HL I 7* a s. 47 v *HL I 14* je Ibor a také v lat. orig. je ve všech případech „I-“, v pozn. 10 na s. 60 má být

„s postavou germánské vědmy“, v pozn. 38 na s. 64 by byla lepší „Paulova epitomé“ a tamtéž má zřejmě být „jeho výskyt je doložen“, na s. 48 nemůže být „k této události“, v pozn. 42 na s. 65 má být „přisuzovaných Langobardům“, na s. 49 v nadpisu 19. kap. chybí čarka před „a jak“, v pozn. 58 na s. 67 je ortografie Cusupald, zatímco v textu na s. 52 Kusupald, v pozn. 60 na s. 67 má být „není vyloučeno“, v pozn. 61 na s. 67 je zakladatel dynastie Lethingů označen jako „Leth“ s neurčitým odkazem výše, na s. 49 je ovšem označen jako „Lethuk“, v pozn. 67 na s. 68 má být „Agathiaova“, v pozn. 72 na s. 69 chybí tečka: „v 6. století“, na s. 56 má být „pokolení Gepidů bylo ... oslabeno“, na s. 71 stačí jen „tzv. ~~tzv.~~ *origo gentis*, na s. I má být pouze „zredukován“.

Jako řečtinář nemohu být spokojen ani s tvarem *Sophia* na s. 54, je-li název explicitě označen za řecký, s tvarem „Efezem“ v pozn. 11 na s. 60 a s nepatřičnou délkou ve jménu Eratosthenově v pozn. 19 na s. 61.

Graficky ne zcela uspokojivě zvládnut je i systém nadpisů a podnadpisů. Podnadpisy na třetí úrovni nejsou nikterak zvýrazněny než pouze svým umístěním, zatímco podnadpisy na čtvrté úrovni jsou tučné, a proto výraznější než předchozí. A podnadpisy na druhé úrovni jsou zvýrazněny (mimo jiné) i kursivou, což je ale ošemetné, protože objevuje-li se v nich cokoli, co je jinde v textu v kursivě, mělo by to zde být naopak ne-kursivou, což se ne vždy zadařilo. Proto je ale lepší kursivu pro zvýraznění nadpisů vůbec nepoužívat. A sám bych nekladl tečky za názvy kapitol překladu.

Následující poznámky či otázky mi vplynuly z četby práce a mohou být dle vlastního výběru diplomantčina dále diskutovány při obhajobě, nebo ponechány pro její další bádání:

1) K pozn. 14 na s. 10: Mabillonův argument, respektive typologicky obdobné, podle mého názoru většinou přijímány bývají, v tomto smyslu tedy s Bethmannem nemohu souhlasit, diplomantka však své stanovisko najevo nedává. Není ale Pohlův *terminus post quem* uvedený tamtéž naopak *terminem ante quem*? Ovšem jen pro knihu I, protože je-li *HL* opravdu nedokončena (viz s. 11 a srv. i s. 25), není možné, že Paulus napsal zbytek díla až po inkriminovaném roce 796, ale už nestihl nějakou závěrečnou revizi a aktualizaci údajů?

2) K pozn. 17 na s. 11: domněnka R. McKitternickové je podle mě odmítnuta oprávněně, ale především proto, že je metodologicky vadná. To, že probíranou formulací mohl Paulus myslet jiné dílo než *HL*, je třeba i možné, ale ne jisté, takže kvůli tomu není přípustné něco odmítat. Sama diplomantka poukazuje na Paulovu formulaci a v zásadě oprávněně, protože zdůraznění, že k události došlo *posteriori tempore*, opravdu svědčí spíše pro to, že Paulus hodlal *HL* dovést dále. Navíc je otázkou, zda pro domněnku, že Paulus hodlal zpracovat vyličení života dotyčného světce, svědčí jakákoli pozitivní indicie, či i jen lze na základě čehokoli usuzovat, že k němu Paulus měl nějaký vztah. A stejně tak by mohla být věnována pozornost křížovým odkazům v *HL* obecně, tedy zda v ní nějaké jsou a zda se tento zde probíraný od nich svým charakterem nějak neliší. Možná jsou ale tyto aspekty zohledněny v diskusi A. Plassmannové, na niž je odkázáno jen obecně?

3) Ke s. 11: je kritika termínu „národní historie“ Anglosasy na místě? Opravdu je jeho používáním návaznost na antickou tradici nějak zpochybňována?

4) K pozn. 46 na s. 15: nezdá se domněnka Goffartova, že předobrazem Grimoalda III., jehož považoval za adresáta díla (viz s. 12 v pozn. 22), je Paulův Lamissio, přinejmenším méně kompatibilní s faktem, že sám Paulus zpochybňuje (*HL I 15*) Lamissionův hrdinský výkon, respektive jeho historicitu?

5) Ke s. 22-24: pokud jde o otázku (ne)existence langobardské orální tradice na základě *HL I 27*, podle mého názoru především badatelé mylně chápou Paulovo vyjádření jako „mlčení“. Jeho formulace naopak její existenci implicitně předpokládá tím, že není konstatován opak. Pokud by měli jen Bavoři, Sasové a „další národy téhož jazyka“ orální tradici, jistě by to Paulovi stálo za nějakou vysvětlivku, pokud by už sami jeho langobardští čtenáři neměli chápat, o co jde.

6) K pozn. i na s. 41: poznámku *sicut retulerunt nobis qui eam lustrauerunt (HL I 2)* diplomantka chápe jako odkaz na orální pramen. Podle mě jím však být nemusí, srv. *Tac. Hist. I 1 multi auctores rettulerunt*, zatímco Paulovo *nobis* by mohlo mít význam nikoli plurálu *modestiae*, ale „nám“ ve smyslu „svým čtenářům“. Nebo jsou u Paula ještě nějaká jiná místa, kde by tvarem zájmena *nos* odkazoval jednoznačně k sobě coby recipientovi ústně podaných informací?

7) K pozn. 8 na s. 59, v níž se diplomantka zabývá paralelami motivu dělení kmene na třetiny: u Paula samotného však nejde o dělení kmene, ale národů (*populi*), což se nezdá zohledněno. Na druhou stranu, níže v *HL I 7 in fine* sám Paulus zdůrazňuje, že ostrov byl nevelký, a nepřímě i to, že jeho obyvatelstva bylo málo.

Závěrem konstatuji, že množství všech výše vyčtených nedostatků technických, formulačních či grafických je, jak už bylo tu i onde poznamenáno, spíše vyšší, ale ani tak rozhodně nezastiňuje vysokou úroveň práce ve všech ostatních důležitějších ohledech. Práce tak požadavky kladené na diplomovou práci bez problémů splňuje, a proto ji doporučuji k obhajobě, a protože její klady výrazně převyšují nedostatky, navrhuji hodnocení „výborně“.

V Praze, 29. 8. 2017
Ivan Prchlík (ÚŘLS FF UK)